

си станали чужди. Една прослойка от литературната критика се оплаква също тъй, че не била обичана от писателите. Има прости закони на човешка взаимност и най-хубаво е, ако не се оплакваме. Трудът на писателя и трудът на литературния критик е чисто мъжка работа и не разбирам какво обяснение в любов трябва да съществува там, където кипи мъжка пот! Понеже се говори за литературна критика, не мога да не спомена и за една друга група, която лично аз смятам, че няма нищо общо с литературната критика, а по-скоро се е присламчила към нея и се най-много оплаква и иска признания. За съжаление тази прашна група спори повече за прахуляка, който сама си е вдигнала. Забелязвам в нея момчета, с които заедно почнаха да ни растат скулуфите, после те учиха на държавни стипендии тук или в чужбина и натрупаха много познания, но проявите им са лишени от избухливост на мисълта; те твърде рано почнаха да търсят защитата на тоя или онзи широк гръб, на това или онова значително лице, станаха доброволни оръженосци, без да си дават достатъчно ясна сметка, че мечът на съдбата се носи от простите хора. Неприятно е да се гледа лекомисленото размахване на тия оръженосци, забравяйки, че ние живеем при пълна публичност. Неприятно е и да се съветва, но бих казал: нека преди да бръснем чужди бради да се научим да бръснем собствените си скулуфи. Не бих споменал тая група, ако не ми правеше впечатление, че тя все повече и повече се разлива, все повече печели територия, за да запълнела, според някои, една съпътстваща празнина. Ако някъде има дупка, нека си остане дупка, вместо да я пълним с вата.

Тъй си мисля за критиката: едни критици уважавам, те ме изпълват с почителност. Други критици не уважавам; техните възгледи, ако изобщо имат определени възгледи, не са ме вълнували никога. Така че в никакъв случай не мога да възприема желанието или амбицията да се признаят заслуги на литературната критика и да ѝ се отдели почетно място. Ами че тя да не е трети пехотен полк, та да четем за нея заповед по литературния гарнизон!

ДИАЛОГ ЗА КРИТИКАТА

Камен Зидаров

Ние вървим с един мой приятел критик по улицата и говорим за театъра. Той е голям естет, убеден комунист и обича талантливите произведения на изкуството. Срещу нас иде една жена. Внезапно той млъкна, заглежда се в нея внимателно и когато тя ни отмина, той възкликна: — Каква красива жена!

— Носът ѝ беше малко голям — възразявам аз, — пък и... челото като че ли беше ниско...

— Няма значение — възразява той. — Общо взето тя прави впечатление на красива жена. — Погледни — казва той, като се обръща след нея — каква изящна глава, стройна фигура, красиви крака... Потресающа красавица!.. Жена с атмосфера! Естетическа...

Аз не можех по-нататък да възразявам, защото той разбираше от жени. Млъкнах. И внезапно някакво негодувание трепна в сърцето ми.

— А защо вие, критиците, когато правите идейно-художествена оценка на дадено произведение на изкуството, не го оценявате именно така, от неговото цялостно, спонтанно въздействие върху читателя или зрителя и чак след това да отбележите неговите слаби страни?

Моя приятел беше много находчив, хаплив и отвърна с тънка ирония:

— Зависи от автора.

— Значи — отвърнах аз — критиката е нещо много субективно и човек не всякога трябва да ѝ вярва.

— Оценката на едно художествено произведение е винаги нещо субективно — категорично отсича той.

— Това е донякъде така — съгласявам се аз. — Но има критика принципно, обективна. . . Читателят или зрителят е винаги бил и ще си остане пробен камък за изпитване хубавите качества на едно произведение на изкуството — било то книга или спектакъл!

— Оценката на читателя или зрителя е не всякога вярно мерило! — отвръща той.

— Съгласен съм. Но има ли автор без читатели и театър без зрители? Щом една книга се печати, щом един спектакъл се показва на публиката, очевидно те са предназначени за публиката. За нас, комунистите, е ясно каква благородна роля възлагаме на изкуството. По този въпрос няма да спорим. Съгласен съм, че лошата книга и лошият спектакъл могат да развалят вкуса на публиката. Но критиката е длъжна да подпомага публиката в нейните идейно-естетически търсения, във формирането на един здрав, добър вкус.

Разбрах, че изпаднах в доста морализаторски тон и. . . млъкнах.

— Да, критиката трябва да води, да разчиства пътя на хубавата книга, на хубавия спектакъл, на хубавата картина. . . Но публиката не всякога разбира хубавата книга — отвърна след мълчание моят приятел. — Критиката не трябва да държи сметка само за съвременника. Тя трябва да държи сметка и за бъдещето. Утре нас могат да ни упрекнат, че не сме били достатъчно строги към своите автори-съвременници. . .

— Аз смятам, че това е грешка и то. . . голяма грешка. Не отричам, че за бъдещите поколения е много интересно да знаят какво е мислила критиката в дадено време за дадено произведение, но аз твърдя, че всяко поколение идва винаги със своя мярка и свой нов критерий за онова, което му е оставено в наследство не само в областта на литературата и изкуството, но и в областта на философията, науката. . .

— Аз не искам да мина за глупец пред бъдещето и нашата съвременност. Винаги ще казвам истината и комуто не отърва — да не слуша — заключи моят приятел.

— Аз не съм за приятелската критика, за аршинаджийството, за чадържилъка, които унищожават не само автора, но и самия критик. Пък и от нея публиката няма никаква полза. Но ще се съгласиш ли, че „истината е била винаги дъщеря на бъдещето“, както казва един философ? Съвременниците са винаги прекалено строги и субективни към творците на изкуството. Да посоча ли за пример Яворов и неговата пиеса „В полите на Витоша“, която през наше време получи своето ярко разчитане и пълноценно сценично разгръщане и оформление? Не е ли много показателен и поучителен примерът на д-р Кръстев, който бе пред-

приел поход срещу Ив. Вазов, за да утвърди П. Славейков и Яворов и П. Ю. Тодоров? Какво се оказва днес? Че нашата литература и култура е немислима без Ив. Вазов, че в нашата литература има достойни места за П. Славейков и Яворов, а изхабените сили на д-р Кръстев — печален исторически факт? И днес има критици, които вярват, че могат да наложат автори, които те искат, за които те държат, които отговарят на техния вкус! Аз мисля, че това е сизифов труд. . . Има нещо по-силно от личния вкус — това е нашата правилна литературна политика. И понякога публиката по-добре разбира тази политика, отколкото някои критици. . .

— Остава сега да ми посочиш за пример „Иван Шишман“ — ме клъвна иронично моят приятел.

— Не, ще взема „Тютюн“ на Д. Димов, и Пеньо Пенев, като автор, с цялото му творчество и „За свободата“ на Ст. Дичев.

Млъкнахме. Атмосферата се развали. Спорът изведнъж мина на „лична почва“. Стигнахме до Народния театър „Иван Вазов“.

— Аз отивам на театър — каза той и ми подаде ръка.

— Какво ще гледаш? — запитах аз.

— „Ричард III“, постановка на Вошчерович — отвърна той.

— Аз я гледах — отвърнах аз. — Доскоро мислех, че няма режисьор, който да развали Шекспира, но вече се убедих, че някои „новатори“, които си правят опити само със слаби автори, могат да развалят и Шекспира. . . Милост няма.

— Ще видя сам, — казва той и се запъти с твърди крачки към театъра.

— Пак се проявих като ретроград и консерватор — си казах гласно и се запътих към „Парка на свободата“.

КРИТИЧЕН МОНОЛОГ

от Ст. Ц. Даскалов

За мене казват, че не съм обичал критиката. Не съм се вслушвал в нея. Но кой ли пък обича критиката! И коя ли критика не слушам аз? Неведнъж съм чувал между колеги: имаме ли въобще критика днеска? Принципна, задълбочена, която да те накара да правиш преценка и изводи. Винаги изниква въпросът — кой е този, който е седнал да те съветва? Какво знае и откъде го знае — от живота ли, от книгите ли, от мълвата по кафенетата или от предубежденията на литературните островчета? Мнозина в разговори твърдят, макар че нямат смелостта да го заявят открито, че ние днеска нямаме такава критика, която да изследва обективно, да преценява справедливо нашата съвременна литература, та да оставим настрана онова, което някои са си внушили, че трябва да я водят и ръководят. Имената на неколцината утвърдени критици напоследък не се свързват много с творби на сегашни писатели. Като че ли се загубиха в своите проф- и членкорски участия. Достатъчно е да се отвори литературно списание или вестник, и ще се убедим, че с критика на съвременни творби се занимават най-посредствени любители, публицисти, журналисти и